

Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Karadeniz Technical University Journal of The Faculty of Divinity
ISSN:2148-5011 | e-ISSN: 2618-611X
KTÜİFD, cilt / volume: 5, sayı / issue: 1
(Bahar / Spring 2018): 291 - 298

“Son Dönem Karadenizli Merhûm Kurrâlar” Sempozyumu
Symposium of the “Recently Deceased Quarras from the Black Sea Region”

Yaşar Akaslan

Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kur’an-ı
Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalı
Assistant Professor, Ondokuz Mayıs University, Faculty of Theology,
Department of The Recitation of the Qur’ân and the Variant Readings of
the Qur’ân Section.
Samsun/Turkey
e-mail: yakaslan55@gmail.com

ORCID ID: orcid.org/ 0000-0003-0715-9295

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Toplantı Özeti / Meeting Summary

Geliş Tarihi / Date Received: 11 Nisan/ April 2018

Kabul Tarihi / Date Accepted: 17 Mayıs / May 2018

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Haziran / June 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Yaşar Akaslan, ““Son Dönem Karadenizli Merhûm
Kurrâlar” Sempozyumu”, *KTÜİFD* 5, sy. 1 (Bahar 2018): 291 - 298

web: <http://dergipark.gov.tr/katuifd> | [mailto: ktuifd@gmail.com](mailto:ktuifd@gmail.com)

Copyright © Published by Karadeniz Teknik Üniversitesi, İlahiyat
Fakültesi, Karadeniz Technical University, Faculty of Theology,
Trabzon, 61080 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

“Son Dönem Karadenizli Merhûm Kurrâlar” Sempozyumu

Samsun İl Müftülüğü'nün düzenlediği “Son Dönem Karadenizli Merhûm Kurrâlar” Sempozyumu 10 Mart 2018 (Cumartesi) tarihinde Samsun'da gerçekleştirildi. Bu sempozyum hatırı sayılır nicelikte ve nitelikte kurrâ yetiştiren Karadeniz bölgesinin, Türkiye'deki kıraat çalışmalarına etkisi bağlamında önemli bir organizasyon olmuştur. Ayrıca bölgenin bu açıdan düzenlenen ilk sempozyumudur.

Karadeniz Bölgesinin kıraat ilmi sahasında öne çıkmış bazı önemli isimlerini tanıtmaya amacıyla düzenlenen bu sempozyum, Samsun İl Müftülüğü konferans salonunda gerçekleştirildi. Program saat 09:30'da Trabzon Merkez Çarşı Camii başıma-hatibi kurrâ hâfız Yusuf Hacıahmetoğlu'nun Kur'an tilavetiyle başladı. Protokol konuşmalarını Samsun Müftüsü Veysel Çakı, Samsun Büyükşehir Belediye Başkanı Yusuf Ziya Yılmaz, Samsun Valisi Osman Kaymak ve Sempozyum Düzenleme Komitesi adına Yrd. Doç. Dr. Hayrettin Öztürk yaptı.

Sempozyum, değerlendirme kısmıyla birlikte dört müstakil oturum olarak gerçekleştirildi. “Kıraat İlmi ve Kurrâlık” alt başlıklı birinci oturuma başkanlık eden Prof. Dr. Emin Aşıkkutlu, bu toplantının benzer programların mukaddimesi olacağı temennisiyle oturumu açtı. Din eğitimi ve hizmetlerinin bu günlere gelmesinde, zor zamanlarda önemli hizmetlerde ve unutulmaz katkılarda bulunmuş hocalarımızı hatırlamak ve hatırlatmak bakımından bu tür organizasyonların önemine vurgu yaptı.

Birinci oturumun ilk konuşmacısı Prof. Dr. Yaşar Kurt, “Tarihî Seyri İtibariyle Kıraat İlmi” isimli tebliğinde, Hz. Peygamber döneminde Kur'an'ın muhafazasında takip edilen ezber ve yazı yöntemi, Hz. Ebubekir dönemi cem' ve Hz. Osman dönemi istinsah faaliyetleri ve söz konusu faaliyetlerin ayrıştığı noktalar hakkında bilgi verdi. Kıraat ekollerinin doğuşu, sahâbenin kıraat ilmine etkisi ve bu bağlamda Mekke, Medine, Basra, Şam ve Kûfe bölgelerinde gerçekleştirilen kıraat çalışmalarının detaylarını paylaştı. Ardından kıraat ilminin tedvini ve geleceğe aktarılması açısından bir dönüm noktası teşkil eden İbn Mücâhid'in (ö. 324/936) ilk defa kıraatleri yediyle sınırlamasının neticelerini kısaca izah etti. Buna göre onun bu tasnifi, muasırları ve sonrakiler tarafından kabul görmüş ve uzun yıllar kıraat eğitimi bu tasnife göre yapılmıştır. Kıraatlerin sıhhat kriterlerini, yedi, on ve on dört şeklinde yapılan tasnifle ilgili temel malumatı nakletti. Kıraat ilminin köşe taşlarından olan İbnü'l-Cezerî'nin (ö.

833/1429) Bursa’da yetiştirdiği öğrencileri ve telif ettiği eserleri yoluyla onun kıraat ilmindeki yerine temas etti. Ana hatlarıyla Osmanlı’dan günümüze gelene kadarki sürece ve kıraat ilmi eğitim öğretiminde takip edilen tedris yöntemine değinerek tebliğini tamamladı.

İkinci konuşmacı Yrd. Doç. Dr. Yaşar Akaslan, “Kıraat İlminde İcâzet Geleneği: Şeyhu’l-Kurrâ Safvan Çakıroğlu Örneği” isimli tebliğinde ilk olarak, Kur’an-ı Kerim’in okunup-öğretilmesi yoluyla sonraki nesillere eksiksiz bir şekilde aktarılmasında önemli yer tutan icâzet geleneği üzerinde durdu. Bu çerçevede, genel olarak medrese geleneğinde, ilgili ders müfredatını tamamlayan öğrenciye, hocası tarafından verilen izin anlamındaki icâzetin anlamları, çeşitleri, içeriği, diplomadan farkı, ilk defa ne zaman ve kim tarafından kullanıldığı gibi hususlara değindi. Buna göre ilim geleneğinde, öğrencinin tedris faaliyetine başlaması, ilmî bir süreçten geçip sonrasında aldığı icâzet sayesinde mümkündür. Bu açıdan icâzet müessesesinin icra ettiği fonksiyonu vurguladı. Öte yandan kıraat icâzet-nâmelerinin, Kur’an-ı Kerim’in fonetik yönünün Hz. Peygamber’den günümüze kadarki sürecinde, hiçbir değişime uğramaksızın kimler vasıtasıyla aktarıldığını gösteren yazılı bir tarihî vesika niteliği taşıdığına dikkat çekti. Bu yönüyle icâzetnâmenin, Kur’an’ı kurallarına göre okuyabildiğini gösteren icâzet sahibinin ilmî seviyesi yanında, ilgili sahada tahsil edilen dersler, silsilede yer alan şahıslar, okutulan temel kaynaklar, dolayısıyla günümüze ulaşan ya da ulaşamayan eserler hakkında bize literatür bilgisi de verdiğini dile getirdi. Kıraat senedi ve isnadının kaynaklarda yazılı olarak yer alması, hicri üçüncü asra tekabül etse de İslâm’ın ilk yıllarında Hz. Peygamber’in şifâhî icâzet verdiğini ifade etti. Tebliğin, “Bir Şeyhu’l-kurrâ Safvan Çakıroğlu” isimli diğer başlığında, ilm-i kıraat tedris faaliyetinin önemli unsuru şeyhu’l-kurrâ kavramı çerçevesinde, son dönem şeyhu’l-kurrâlarından Safvan Çakıroğlu’nun (ö. 2014) hayatı, tahsili, ilmî kişiliği hakkında bilgiler verdi. Öğrenci yetiştirmede velûd bir üstad olan Çakıroğlu’nun meşakkatli ve hastalıklar eşliğinde geçen ilm-i kıraat hocalığı, ders işleme metodu, uyguladığı program içeriği, yaptığı görev ve dersleri üzerindeki hassasiyeti, öğrencileriyle diyalogu ve her haliyle onlara örnek oluşu üzerinde durdu.

Başkanlığını Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi’nin yaptığı, “Reisü’l-Kurrâlar” alt başlıklı ikinci oturumda ilk konuşmacı Prof. Dr. Emin Aşıkcutlu idi. “Mehmet Rüşdü Aşıkcutlu” başlıklı tebliğinde Aşıkcutlu’nun (ö. 1980) hayatını özetleyerek ilim tahsiline, insanlarla olan yakın münasebetine ve

ahlakî yönüne ilişkin bilgiler verdi. 1930 yılında ilim tahsil etmek üzere gittiği İstanbul'dan 1932 yılında memleketine döndükten sonra, aynı yıl büyük bir arzu ve idealle gayr-i resmî olarak başladığı Kur'an-ı Kerim öğreticiliği faaliyetini resmîleştirmek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'na bizzat başvuruda bulunduğunu ve 1936 yılında Türkiye'de fahri Kur'an Kursu öğreticiliği yapmak üzere resmî izin almayı başaran birkaç kişiden biri olduğunu vurguladı. Cumhuriyet döneminde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ilk defa düzenlediği Kıraat İlmî İhtisas Kursunu, büyük bir gayret ve fedakarlıkla 1968'de, Trabzon'un, Of ilçesinin Uğurlu/Çifaruksa kasabasında gerçekleştirdiğini belirtti. Bu tarihe işaret ederek yaygın olan yanlış bilginin tashih edilmesi gerektiğinin üzerinde durdu. Cumhuriyet dönemi kıraat ilmi tedrisatının başlangıcı olarak, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde 1974 yılında düzenlenen Ankara'daki kıraat kursu ya da 1976'da İstanbul Haseki Eğitim Merkezindeki kıraat kursu gösterilir. Oysa Başkanlığın nezaretinde ve izniyle ilk resmî kıraat kursu, Uğurlu'da 1968 yılında Aşıkutlu tarafından açılmıştır. Burada Hocaefendi, neredeyse yok olmaya yüz tutan kıraat ilmine ilişkin, söz konusu tarihte 36 kişiye Aşere-Takrîb-Tayyibe icâzeti vermiştir. Tebliğ sahibi, Aşıkutlu'nun öğrencileriyle olan münasebeti ve eğitim-öğretim metodu hakkında bilgiler verdi. Hâfızlık ve hâfızlık talimi yaptırdığı ve Aşere-Takrîb-Tayyibe okuttuğu öğrencilerinin sayısının iki bini aştığını ilave etti. Bizâtihi öğrencisi veya öğrencisinin öğrencisi olarak onun ekolünden gelen birçok hâfızın, yıllardan beri çeşitli İslâm ülkelerinde düzenlenmekte olan Kur'an-ı Kerim yarışmalarında birincilik dâhil ilk derecelere girme başarısı gösterdiklerini ifade etti. Bu, onun Kur'an eğitim-öğretimi ve kıraat ilimleri üzerindeki otoritesi ve başarısının uluslararası seviyede tescili anlamına geldiğine işaret etti. Tedris faaliyetlerinin yanında eser yazma çalışmalarını da sürdürmüş olan Aşıkutlu'nun, bir kısmı kıraat ilmine ait olmak üzere dini konularla ilgili irili-ufaklı pek çok eserinin olduğunu dile getirdi.

Bu oturumun ikinci konuşmacısı, "Mehmet Eren (Asker Hâfız)" isimli tebliğiyle Yrd. Doç. Dr. Hayrettin Öztürk idi. Öztürk tebliğine, ülkemizde kıraat ilmi tedrisatında, Karadenizli üstatların öne çıktığını belirterek başladı. Bu isimlerin, sadece kıraat eğitim-öğretiminde değil, temsili okuyuş ve dudak talimi gibi Kur'an tilavetinin incelikleri noktasındaki hassasiyetleriyle de ülkemizdeki Kur'an eğitim-öğretiminin önemli kaynakları olarak temayüz ettiklerini dile getirdi. Bu bağlamda öne çıkan isimlerden birisi de Asker Hâfız lakabıyla şöhret bulan Mehmet Eren'dir

(ö. 2007). Öztürk tebliğinde, “Asker Hâfız Ekolü” şeklinde bir tilavet tarzının mimarı olarak tavsif edilen Eren’in hayatı, hocaları, öğrencileri, ilim tahsil süreci, görev yaptığı kurumlar, müftülük yılları, Kur’an hizmetleri, kişisel özellikleri ve aynı zamanda tasavvuf erbabı olması hasebiyle tasavvufî yönü hakkında malumat verdi. Tashih-i hurûf eğitimi, Kur’an harflerinin, mehâric-i hurûf ve sıfat-ı hurûfa uygun olarak telaffuz edilip Kur’an-ı Kerim tilavetinde tecvid kurallarının eksiksiz biçimde uygulanması için yapılan eğitim-öğretim faaliyeti olarak tanımlanır. Fem-i muhsin üstatlar tarafından, ders yöntemleri farklı olsa da genelde birbirine yakın olarak verilen bu eğitimler bu sahada önem arz eder. Tebliğin ikinci kısmında Öztürk, Eren’in öğrencilerine verdiği tashih-i hurûf safahatına ilişkin detaylar, dudak taliminde takip ettiği ekole dair teknik incelikleri içeren bilgileri nakletti.

Üç tebliğin yer aldığı “Şeyhu’l-Kurrâlar” başlıklı ve Samsun Müftüsü Veysel Çakı’nın başkanlık yaptığı üçüncü oturumda ilk tebliğ Veysel Usta’ya aitti. “Bir Hocazâde Olarak Hâfız Ali Haydar Özak Efendi” adlı tebliğinde Usta, Ali Haydar Özak’ın (ö. 1984) ailesi, tahsili, bazı kişisel vasıfları, İstanbul’da görev yaptığı yıllar hakkında bilgiler verdi. Özak’ın Kur’an dışında ilgi duyduğu alanlara, kurduğu başarılı ilişkilerde öne çıkan sosyal yönüne ve tasavvufî boyutuna ilişkin detayları nakletti. Babasından gelen Kâdirî tarikatı halifelîği de söz konusu olan Özak’ın, bu vazifeyi fiilen icra etme imkânı bulamamıştır. Cumhuriyet döneminde, hâfızlık hocalığı bakımından Trabzon’un öne çıkan isimlerinden birinin, belki de en önemlisinin Özak olduğunu ifade etti. Tebliğ sahibi, İstanbul’daki görev yılları sırasında Özak’ın hâfızlığı ve Kur’an-ı Kerim okumada ve okutmadaki maharetiyle ilgili olarak, icâzetini aldıktan sonra İstanbul’dan Trabzon’a dönerken hocası Serezli Hâfız’ın onun için “Eyvah! Kur’an İstanbul’dan uçtu, Trabzon’a gidiyor.” şeklindeki dikkate değer ifadesini nakletti. Bu bağlamda 1968 yılında, İslâm ülkelerinden gelen seçkin hâfızlarla Pakistan’ın Peşaver kentinde düzenlenen güzel Kur’an-ı Kerim okuma yarışmasına katılan Özak’ın birincilik elde etmesinin, onun Kur’an hakkında oldukça donanımlı olduğunu gösterdiğini ifade ederek tebliğini sonlandırdı.

Bu oturumun ikinci konuşmacısı “Akrepoğlu Hâfız Osman Nûri Taşkent’in Hayatı, Görev ve Kur’anî Hizmetleriyle Öğretim Metodolojisi” isimli tebliğiyle İlhan Tok idi. Tok, Akrepoğlu Hâfız Osman Nûrî Taşkent’in (ö. 1942) hayatı, tahsili ve görev yerleri, hocaları, öğrencileri hakkında bilgiler nakletti. Ardından onun Kur’an-ı Kerim tilaveti ve talimde uygula-

dığı metodolojiyle ilgili teknik detaylar üzerinde durdu. Buna göre tahkik, tedvir ve hadr usullerinde takip edilen kurallar şöyledir: Bu tilavette tahkik süratiyle okumada, dakikada ortalama 85 metronom ritmi ile bir sayfa kıraatin alacağı zaman takriben altı dakikadır. Tahkik yönteminde şu hususlara dikkat edilir: Medlerdeki seçenekler hariç, tecvid kurallarının azamisi uygulanır. Tilavette vakf-ibtida, raf'-ı savt ve hafd-ı savt kuralları uygulanır. Tilavette inkisâr-ı savt/sesi titreşimli ve köşeli kullanım yoktur, ayrıca mevcut sesin en çok % 70'inin kullanılması edep gereğidir. Harflere müracaatta ifrat ve tefrit söz konusu değildir. Genizden gelen sesin tonu natürel olur, seste dalgalandırma yoktur. Tilavette kesinlikle taklide yer yoktur ve okuyucu kendi hançeresini kullanır. Tedvir süratiyle tilavette bir sayfanın okunuş süresi 2,5-3 dakika kadar olmaktadır ki bu, dakikada 110-120 metronom ritmine tekabül eder. Tedvir süratiyle kıraatin uygulama alanları, mukabele okuyuşlarıyla imamların cehrî namazlarda uygulamaları makul olan hızdır. Ezber dinleme ve teravih namazlarında uygulanan hadr usulünde ise bir sayfanın zaman maliyeti "1,5-2" dakika kadardır. Dakikada 210-220 metronom ritmi uygulanır. Tok, aynı zamanda dudak taliminde öne çıkan bazı örnekleri izah etti. Öte yandan, "ç-y-1" (çeyrek, yarım, bir elif) şeklinde formüle ettiği ve ilk defa kendisinin ortaya koyduğu tecvid ritmini öğretime konu ettiğinden bahsederek tebliğine son verdi.

Üçüncü oturumun üçüncü tebliği, İsmail Cömert'in "Düzceli Hacı Hasan Efendi (Hasan Şen) ve Kur'an Hizmetleri" başlıklı sunumuydu. Tebliğ sahibi, Hasan Şen'in (ö. 1982) hayatı, tahsili, görevleri, tasavvufî yönü, insanlar üzerindeki etkisi ve yetiştirdiği öğrenciler hakkında bilgiler nakletti. Şen'in, yaşadığı yer olan Düzce'de Kur'an talimi denilince sembol isim haline geldiğini ifade ederek onun öğrenci okutma hususundaki gayretini ve özverisini çeşitli örnekler eşliğinde dile getirdi. Otuz üç yıl devam eden Kur'an Kursu öğreticiliği sırasında yetiştirdiği hâfız sayısının iki bini aştığını, bir bu kadar da hâfızlığa başlayıp da bitirmeden yanından ayrılan öğrencisinin olduğunu, böylece toplamda dört bin civarında öğrenci okuttuğunu belirtti.

Değerlendirme oturumunu Prof. Dr. Emin Aşıkkutlu yönetti. Yrd. Doç. Dr. Hayrettin Öztürk, tebliğ sahiplerine ve katılımcılara teşekkür ederek konuşmasına başladı. Sempozyumda ele alınan kurrânın, özellikle tashih-i hurûf konusundaki metodlarının benzer olduğunu belirterek bunun sebebinin de hocalarının aynı olmasıyla açıkladı. Buna göre onlar,

tashih-i hurûf eğitimlerine önce harf telaffuzları, namaz duaları ve kısa sûrelerden başlamışlardır. Duhâ sûresine kadar tahkik, tedvir ve hadr usulleriyle öğrencilerini okutmuşlar ve tecvid kurallarına riayet ederek manaya vukufiyeti ifade eden temsilî okumaya ve dudak talimine önem atfetmişlerdir. Klasik kaynaklarımızda “talim-i hurûf”, “tahsin-i hurûf”, “tashih-i hurûf”, “tecvid-i hurûf”, “mehâric-i hurûf” ve “sıfât-ı hurûf” gibi tabirler ele alıp incelenmişken “talim-i şefe” yani dudak talimi gibi bir tabire rastlanmadığını, günümüzde hayli yaygınlaşan bu tabiri ilk defa literatüre sokanın Ali Rıza Sağman (ö. 1965) olduğuna dikkat çekti. Bu bağlamda sempozyumda konu edilen şeyhu'l-kurrâların her birinin dudak taliminde hangi metotları benimsediklerini tablo halinde ve bazı örnekler eşliğinde sundu. İlhan Tok'un üzerinde durduğu tecvid kurallarının bilimsel bir metotla okunabileceği hususuna ve onun bilimsel metotla formüle ettiğini söylediği “tecvidin ritmi” meselesine işaret etti. Tok'un, şifresini “ç-y-1” olarak tespit ettiği bu metodun, Kur'an'ın tecvidle okunmasına kolaylık sağlayacağını belirtmesine atıf yapan Öztürk, konu üzerinde çalışılması gerektiğini ifade etti.

Değerlendirme oturumunun ikinci konuşmacısı Yrd. Doç. Dr. Hatice Şahin Aynur idi. O, sempozyumda konu edilen kurrâların Karadenizli olmalarına rağmen ilmin membaı olan İstanbul'da kıraat eğitimi aldıklarına dikkat çekti. Erbabınca malum olan *Mutedil İstanbul Ağzı*'nı, Kur'an-ı Kerim harflerinin ince ve kalın oluşlarına göre harflerin harekelenme ve uzatılmalarında almaları gereken ses tonlarını ifrat ve tefritten arınmış olarak verebilen ağzı şeklinde tanımladı. *Mutedil İstanbul Tavrı*'nı ise harflerin mahreçlerine müracaat ve ilgili bölgelerden çıkışlarında, harfleri ve özellikle “vav” harfi ile “hüm” ve “küm” gibi zamirleri ılımlı biçimde seslendirmede incelik, hüner ve beceri olarak tarif etti. 1970'li yıllara kadar Kur'an-ı Kerim üstatlarının belli ekolleri bulunduğunu ve bu ekollerin “İstanbul'un Anadolu Yakası”, “İstanbul'un Avrupa Yakasının Bir Bölümü” ve “İstanbul'un Avrupa Yakasının Diğer Bölümü” şeklinde üçe ayırmanın mümkün olduğunu söyleyerek her bir ekolün temsilcilerine örnekler verdi. Ali Haydar Özak ve Osman Taşkent'in eğitim metotlarına ve dudak talimine ilişkin mukayese yaparak değerlendirmede bulundu. Dudak talimindeki belirgin farklılıklarını maddeler halinde sıraladı. Aynur, değerlendirmesinin “Hâfızlık” isimli kısmında, örgün eğitimle birlikte hâfızlığın Trabzon'daki ilk örneğini sergileyen ve Ali Haydar Özak'ın sistemini takip eden *Yeşilyalı Mustafa İmamoğlu Kur'an Kursu*'nun programına dair tek-

nik bilgiler aktardı. Trabzon'un örgün eğitimle hâfızlığı beraber yürütmede öne çıktığını belirterek, burada, neredeyse bütün hâfızlık kurslarının örgün eğitimle birlikte hâfızlık yaptırmaya yönelmesinin, Trabzon'da bu durumun ciddiye alındığını ve ilgi gördüğünü vurguladı.

Sempozyum, değerlendirme oturumunun ardından İlhan Tok'un Kur'an-ı Kerim tilaveti ve yapılan dua ile sona erdi. Böylece kıraat ilmine hizmet etmiş ve bu ilmin günümüze aktarılmasında emeği geçmiş Kur'an üstadları, "Son Dönem Karadenizli Merhûm Kurrâlar" Sempozyumu vesileyle hayırla yâd edilmiş oldu.